

Cirkulärnr: 1998:104
Diariernr: 1998/1663
Handläggare: Kristina Jennbert
Sektion/Enhet: Vård och Omsorg
Datum: 1998-06-25
Mottagare: Äldreomsorg
Sjukvård
Rubrik: Äldrepropositionen - en Nationell Handlingsplan för
äldrepolitiken (prop. 1997/98:113)

1998-06-25

*Vård och Omsorg
Kristina Jennbert*

Äldreomsorg
Sjukvård

Äldrepropositionen - en Nationell Handlingsplan för äldrepolitiken (prop. 1997/98:113)

Riksdagen beslutade den 8 juni 1998 att anta de förslag till lagändringar som framgår av regeringens Nationella handlingsplan för äldrepolitiken (proposition 1997/98:113).

Riksdagen beslutade vidare att godkänna regeringens förslag till nationella mål för äldrepolitiken.

Enligt planerna skall budgetpropositionen för år 1999 lämnas till riksdagen den 13 oktober. Denna kommer sannolikt att ge ytterligare vägledning och beskriva de olika stimulansbidragen. Detaljerade anvisningar om ansökningsförfarande och villkor kommer senare att framgå i olika förordningar som beslutas av regeringen först i december i samband med att riksdagen fattar beslut om budgetpropositionen. Merparten av pengarna kommer att bli tillgängliga först den 1 januari 1999.

När det gäller stimulansbidrag till äldrebostäder kommer 250 miljoner kronor att vara tillgängliga under innevarande år. En förordning väntas i början av augusti.

Fullständig information kommer alltså inte att vara tillgänglig förrän sent i höst. Vi är dock mycket intresserade av synpunkter, idéer och konkreta förslag från er kring de olika förslagen i handlingsplanen som vi kan ta med oss i diskussionerna med staten.

Svenska Kommunförbundet ingår i socialdepartementets äldreprojekt i en samrådsgrupp. Vi är också representerade i andra arbetsgrupper med anknytning till handlingsplanen. Vissa arbetsgrupper har redan kommit igång. I det följande görs en översiktlig sammanfattning av innehåll och förslag i handlingsplanen, samt det som är känt om det fortsatta beredningsarbetet.

Utgångspunkter för handlingsplanen

- Den äldrepolitiska handlingsplanen har en bred ansats och berör alla samhällsområden – inte bara vård- och omsorgsområdet.
- Ett grundläggande inslag i planen är att förändra attityderna och öka respekten för äldre
- I planen föreslås nationella mål som förutsätts följas av lokala konkreta mål i verksamheten
- Handlingsplanen lägger fast en långsiktig strategi, vilken skall bearbetas vidare av en parlamentarisk äldreberedning som skall tillsättas senare i år. Ett särskilt äldreprojekt inom socialdepartementet skall under tre år samordna och följa upp arbetet med handlingsplanen. Äldreprojektet skall också ansvara för planering och genomförande av äldreåret. Ett flertal departement, socialstyrelsen, fackliga organisationer och företrädare för pensionärsorganisationerna är berörda av projektet och Svenska Kommunförbundet ingår i en särskild samarbetsgrupp.

Nationella mål för äldrepolitiken

Nationella mål som gäller olika sektors- och lagområden tillstyrks av riksdagen. Med utgångspunkt från dessa förutsätts kommunerna utarbeta lokala äldrepolitiska handlingsprogram och konkretisera målen ytterligare. Målen för den nationella äldrepolitiken är att äldre skall:

- kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag,
- kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende,
- bemötas med respekt, samt
- ha tillgång till god vård och omsorg

Här vill vi också hänvisa till den överenskommelse som träffats mellan regeringen, Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet för åren 1998 och 1999. Förbunden utfäster sig att aktivt verka för att kommuner och landsting utvecklar äldreomsorgen i enlighet med de mål och riktlinjer som redovisas i den nationella handlingsplanen. Samverkansavtal bör träffas mellan kommuner och landsting i samtliga län i syfte att förbättra det medicinska omhändertagandet i äldrevården.

Beslut om ny lagstiftning

- Ett tillägg till § 7 SoL om systematisk och fortlöpande kvalitetssäkring har beslutats.

Regeringen finner det önskvärt med motsvarande bestämmelse i socialtjänstlagen som i hälso- och sjukvårdslagen och anser det angeläget att detta arbete snarast kommer igång och ges särskild prioritet i alla kommuner. På socialstyrelsen pågår f.n. arbetet med allmänna råd kring kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling inom socialtjänsten.

"Kvaliteten i verksamheten skall systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. För insatser inom omsorger om äldre människor eller människor med funktionshinder får regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, meddela sådana föreskrifter som behövs till skydd för enskildas liv, personliga säkerhet eller hälsa" (beslutat tillägg till 7 § SoL).

- Avgifterna – vissa förtydliganden kring förbehållsbeloppet och skyldigheten att jämka avgiften har beslutats med syfte att inte kvarboende make/maka skall drabbas av en försämrad ekonomisk situation.

"Avgifter för hemtjänst får inte, tillsammans med avgifter som avses i 26 § tredje stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), uppgå till så stort belopp att den enskilde inte förbehålls tillräckliga medel för sina personliga behov, boendekostnad och andra normala levnadskostnader. När avgifterna fastställs skall kommunen försäkra sig om att omsorgstagarens make eller sambo inte drabbas av en oskäligt försämrad ekonomisk situation" (beslutad lydelse, andra stycket 35 § SoL).

- Anmälan om missförhållande inom verksamheten – tillägg till 71 § SoL
Skyddslösheten hos vissa äldre motiverar ett tillägg till lagstiftningen som avser människor som till följd av fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar eller av rädsla kan ha svårt att framföra kritiska synpunkter. Den nya anmälningsskyldigheten till ansvarig nämnd avses också vara ett stöd för personal att göra anmälan utan rädsla för repressalier.

"Var och en som är verksam inom omsorger om äldre människor eller människor med funktionshinder skall vara över att dessa får god omvårdnad och lever under trygga förhållanden. Den som uppmärksammar eller får kännedom om ett allvarligt missförhållande i omsorgerna om någon enskild skall genast anmäla detta till socialnämnden. Om inte missförhållandet utan dröjsmål avhjälpas, skall nämnden anmäla förhållandet till tillsynsmyndigheten. Första stycket gäller även inom motsvarande yrkesmässigt bedrivna verksamheter. Anmälan skall göras till den som är ansvarig för verksamheten. Den ansvarige har att utan dröjsmål avhjälpa missförhållandet eller anmäla detta till tillsynsmyndigheten" (beslutad lydelse för ny 71 a § SoL)

Förslag om ökade resurser – stimulansmedel m.m.

Regeringen föreslår i vårpropositionen ytterligare höjning av det generella statsbidraget till kommuner och landsting med 4 miljarder kronor. Regeringen anser att följande prioriteringar skall vara vägledande för förstärkning av vård- och omsorgsområdet:

- Fler anställda
- Förbättrad samverkan. Regeringen förutsätter att kommuner och landsting tar ansvar för att genomföra effektiva åtgärder som förbättrar samverkan vilket nogga kommer att följas av socialstyrelsen.
- Ökad läkarmedverkan inom kommunernas vård och omsorg
- Patientens ställning stärks och tillgängligheten förbättras

- Ökad kompetens, utvecklad arbetsorganisation och ett tydligare ledarskap
- Uppsökande verksamhet inom hemtjänsten
- Utvecklade former för stöd till anhöriga
- Bättre information och samarbete mellan vårdgivarna – äldre skall inte forslas runt i systemet
- Bättre tillgång till rehabilitering
- Bättre vård i livets slutskede

Socialstyrelsens äldreuppdrag kommer att kompletteras med uppgiften att följa vilka förbättringar som kommunerna uppnår. Socialstyrelsen skall årligen redovisa utvecklingen till regeringen åren 1999-2001.

Stimulansbidrag till äldreboende

- Ett tillfälligt statligt bidrag om totalt 400 miljoner kronor föreslås för ny- och ombyggnad samt förbättring av bostäder i särskilda boendeformer och av sådana lokaler i anslutning till det särskilda boendet som skall användas som t.ex. samlingslokaler för äldre. Medlen utbetalas av boverket med 250 miljoner kronor under 1998 och 150 miljoner 1999.
- Närmare bestämmelser om ansökningsförfarande kommer att framgå av en förordning som regeringen väntas besluta om i början av augusti.

Kontaktperson: Per-Olov Nylander

Nytt forskningsprogram

- Äldreforskningen förstärks med 10 miljoner kronor år 1999, 20 miljoner kronor år 2000 och 30 miljoner kronor årligen från år 2001
- Socialvetenskapliga forskningsrådet får i uppdrag att utarbeta förslag till forskningsprogram och det finns en samrådsgrupp för genomförande av detta.
- Arbetet med forskningsprogrammet har påbörjats.

Kontaktperson: Kristina Jennbert

Fortbildning

- Ett särskilt stimulansbidrag bör avsättas i kommande budgetproposition för år 1999 och tre år framåt med 80 miljoner kronor för år ett, 70 miljoner kronor för år två och 60 miljoner kronor för år tre för att utveckla och genomföra fortbildningsinsatser i första hand för personal som är verksam i arbetsledande funktioner inom äldreomsorgen.
- I propositionen framgår det övergripande syftet att förbättra arbetsledningen, handledning samt specifika kunskaper om äldre och deras behov av vård och omsorg. Kunskaper i handläggning, dokumentation, behovsbedömning osv bedöms också viktiga.

- Fortbildningspengarna skall också kunna utgå till utbildning av förtroendevalda.
- Diskussioner mellan socialdepartementet och Svenska Kommunförbundet har inletts.

Kontaktperson: Kerstin Ahlsén

Utveckling och förnyelse

- 90 miljoner kronor kommer att föreslås i budgetpropositionen för åren 1999-2001 till försöksverksamheter i kommuner och landsting som syftar till utveckling och nytänkande. Det skall handla om nya och annorlunda idéer men medel kan också utgå till försök som innebär vidareutveckling av befintlig verksamhet.
- Avgörande kriterium är att försöksverksamheten ger förutsättningar och erfarenheter för verksamhetsutveckling över hela landet.
- Ett antal områden för försöksverksamheter nämns i propositionen: utveckling av äldres delaktighet och inflytande över vård- och omsorg, att utveckla äldres möjligheter till aktiviteter och samvaro, nya lösningar för att organisera kommunernas och landstingens tjänsteutbud, initiativ som rör förebyggande hälsoarbete bland äldre, utvecklingen av IT- och telebaserade tjänster, telefonjour m.m.
- Medlen disponeras av regeringen och finns tillgängliga från och med 1.1.1999.

Kontaktperson: Kristina Jennbert

Nytt stöd till anhöriga

- Regeringen föreslår att ett särskilt stimulansbidrag anvisas i budgetpropositionen för år 1999 och tre år framåt med 100 miljoner kronor årligen.
- Bidraget bör avse sådana insatser för anhöriga som kommunen vill genomföra i samverkan med anhöriga och frivilliga organisationer.
- Utgångspunkt för stödet att hjälpa och stödja anhöriga för att öka livskvaliteten och förhindra att dessa drabbas av fysisk eller psykisk ohälsa.
- Man har en ganska vid tolkning av anhöriga. Det kan vara närstående, vänner eller grannar.
- Medlen kommer att fördelas av socialstyrelsen. Inga diskussioner har ännu kommit igång om ansökningsförfarande och fördelningskriterier.

Kontaktperson: Kerstin Ahlsén

Skärpt tillsyn

- Ytterligare 20 miljoner kronor till socialstyrelsen och länsstyrelserna för tillsyn år 1999.

- Enligt regeringens uppfattning bör antalet besök och inspektioner i kommunerna öka och minst vart femte år skall varje kommun ha besökts. Särskilt viktigt kommer det att bli att följa upp överenskommelser om samverkan mellan kommuner och landsting.

Övriga förslag i handlingsplanen:

Effektivare arbetsmarknadsåtgärder:

- Företrädare för berörda departement inom regeringskansliet skall tillsammans med Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet se över möjligheter att tillvarata arbetslösas kompetens och effektivt utnyttja de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna i syfte att höja kompetensen hos personalen. Arbetsgruppen skall ha till uppgift att skapa en samlad bild över omfattningen av den normala kompetensutvecklingen för anställda inom äldreomsorgen som sker inom kommuner och landsting.
- En särskild delegation skall tillsättas.

Kartläggning av personalförsörjning och utbildningsbehov

- Regeringen avser att återkomma med förslag till åtgärder när det gäller utbildnings- och kompetensbehov samt personalförsörjning inom äldreomsorgen. Förslagen skall tas fram i samarbete med Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet och de fackliga organisationerna.
- Socialstyrelsen får i uppdrag att följa i vilken utsträckning kommuner och landsting utvecklar lokala strategier för rekrytering och kompetensutveckling sker.

En arbetsgrupp har tillsatts.

Kontaktperson: Kerstin Ahlsén

Gemensamma nämnder

- Det pågår arbete inom socialdepartementet att utreda de lagliga förutsättningarna för att kommunerna tillsammans med landstingen själva skall kunna bestämma uppgiftsfördelningen sig emellan och om man kan inrätta gemensamma nämnder för uppgifter inom SoL och HSL. Förändringar planeras nu kunna träda i kraft under 1999.

Kontaktperson: Gert Alaby

Nya former för samordning - patientnämnder

Det finns enligt regeringens mening behov av förtroendenämnder som kan arbeta med problem inom vård och omsorg oavsett huvudmannaskap. I betänkandet Patienten har rätt (SOU 1997:154) föreslås en ny lag om patientnämnd som skall ersätta nuvarande reglering och att nämndernas arbetsområde utvidgas till att omfatta all offentligt finansierad hälso- och sjukvård och vissa socialtjänstuppdrag inom äldreomsorgen.

En lagrådsremiss har lagts fram i denna fråga och en proposition väntas under september.

Kontaktperson: Lisbet Lindgren

Satsning på regionala äldrecentra och försöksområden

Regeringen anser det angeläget att stödja regional och lokal forsknings- och utvecklingsverksamhet inom äldreomsorgen. Dels vill man stödja utveckling av geografiskt avgränsade försöksområden där vård och omsorg noggrant följs upp och analyseras utifrån ett helhetsperspektiv och dels försöksverksamheter med inriktning på att utveckla vårdkvalitet och samverkan i det särskilda boendet.

- En arbetsgrupp har börjat diskutera formerna för dessa aktiviteter.

Kontaktperson: Kristina Jennbert

Satsning på telefonjourer

- Regeringen föreslår att telefonjour riktad till äldre och deras anhöriga inrättas. Syftet är att på ett lättillgängligt sätt erbjuda möjlighet till information om vård och omsorg för äldre, om den enskildas rättigheter, om frågor som rör hälsa och sjukdomar samt också ge möjlighet till kontakt med pensionärs-, anhörig- och patientorganisationer.
- Verksamheten föreslås bedrivas av pensionärsorganisationerna och finansieras inom ramen för de särskilda stimulansmedlen (90 miljonerna).

Uppsökande verksamhet inom hemtjänsten

- Lokala försöksverksamheter bör startas och finansieras inom ramen för de särskilda stimulansmedlen
- Försöken bör drivas över hela landet på orter med skiftande förutsättningar
- Viktigt att försöksverksamheterna systematiskt följs upp och utvärderas. De bör därför bedrivas i nära samarbete med regionala FoU-enheter.

Kontaktperson: Kristina Jennbert

För ytterligare information kontakta gärna: Gert Alaby tel. 08-772 41 65, Kristina Jennbert tel. 08-772 41 61, Kerstin Ahlsén tel. 08-772 43 11, Per-Olov Nylander tel. 08-772.41 03, Lisbet Lindgren tel. 08-772 43 40.

SVENSKA KOMMUNFÖRBUNDET

Vård och Omsorg

Anita Sundin